

ГЭМ ХОР, ТҮҮНИЙ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ЗАРИМ АСУУДАЛ

О.Отгонтуяа

ХСИС-ийн Эрх зүй нийгмийн ухааны сургуулийн, ЭЗОТ-ийн
ахлах багш, цагдаагийн ахлах дэслэгч, хууль зүйн магистр

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16.14-т зааснаар “Монгол улсын хууль олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, бусдын хууль бусаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх эрхтэй”¹... хэмээн хуульчилан тогтоосон билээ.

Энэхүү заалт нь хувь хүн өөрт учирсан эдийн болон эдийн бус гэм хорыг шаардах эрхийн баталгаа болж Үндсэн хуульд тунхагласан билээ. Гэвч өнөөдөр *эдийн бус гэм хор* хэмээх ойлголтын хамрах хүрээ хэт явцуу байгаа, түүнчлэн эдийн бус гэм хорыг шүүх шийдвэрлэхдээ тодорхой үнэлэн тогтоох шалгуур байхгүй байгаа учир өнөөдөр шүүгч өөрийн үзэмжээр шийдвэрлэн, эдийн бус гэм хорыг бүрэн гүйцэд арилгаж чадахгүй, аливаа хэрэг маргааныг зөрүүтэй шийдвэрлэж байгаа бөгөөд энэ тал дээр эрх зүйн зохицуулалт дутмаг байгаа нь учир энэхүү сэдвийг сонгон авч бичихийг оролдлоо.

Эдийн бус гэм хорыг зохицуулсан хууль тогтоомжууд болон онолын ном зохиолуудад эдийн бус гэм хорыг нэршлийн хувьд олон янзаар нэрлэж байна.

О.Жамбалдорж “Иргэний эрх зүй”² хэмээх бүтээлд эдийн бус гэм хорыг эд хөрөнгийн бус эрх гэж нэрлэж байгаа бол Д.Наранчимэг³ “Иргэний эрх зүйн зарим асуудал” хэмээх сурах бичигт материаллаг бус гэм хор хэмээн харин Т.Мөнхжаргал, Н.Туяа зэрэг эрдэмтдийн “Иргэний эрх зүй” хэмээх ном зохиолд эдийн бус гэм хор хэмээх нэр томъёог дагнан хэрэглэж байна. Харин иргэний хуулийн 230, 511 зүйлүүдэд эдийн бус гэм хор хэмээх нэршлээр явж байгаа бол, Зохиогчийн эрхийн тухай хуулийн 8 зүйлд “Эд хөрөнгийн бус амины эрх” гэсэн гарчигтай байна.

Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 42, 43 зүйл, 391.1, 391.2 зэрэг заалтуудад эдийн бус хохирол гэсэн нэршлээр хуульчилсан хэрнээ 391.3 –д сэтгэл санааны гэм хор хэмээх нэршлээр хэрэглэсэн байна.

Ийнхүү дээрх бүх эрдэмтдийн иргэний эрх зүйн ном сурах бичигт болон хууль тогтоомжуудаас харахад манай улсад эдийн бус гэм хорыг нэршлийн хувьд маш олон янзаар хэрэглэж байна. Гэвч эдгээр нэр томъёо нь агуулгын хувьд ялгаатай бус нэг агуулгаар илэрхийлэгдэж байна.

Эдийн бус гэм хорын тухай өнөөгийн эрх зүйн зохицуулалтыг авч үзэхээс өмнө монголын эртний хууль цаазын бичгүүдэд эдийн бус гэм хорыг зохицуулж байсан эсэх талаар авч үзье. Манай улсад эдийн бус гэм хорыг иргэний болон эрүүгийн журмаар шийдвэрлэдэг ба эртний хууль цаазын бичгээр илүүтэй эдийн бус гэм хорыг эрүүгийн журмаар торгох байдлаар их шийдвэрлэдэг байсан байна.

Эртний түүх цаазын бичгүүдээс үзвэл: Монгол Ойрадын хууль: *Уг* хуульд гүтгэх, доромжлох гэмт хэргийн төрлүүдийг тусгаж эдгээрт ял оноохдоо хохирсон талд нь торгуулийн тодорхой хэсгийг олгохоор зохицуулсан байна.⁴

Халх журам хууль: “Гүжгээр худал үг айлтгаваас ноёдыг бол тэмээ тэргүүлэн долоон есөөр торго. Үүний таван есийг санд, хоёр есийг гүжирдүүлэгчид өг. Тайж тавнангууд бол тэмээ тэргүүлэн таван ес, үүний гурван ес бүхэл болоод есийг хагас дөрвийг санд, нэг бүхэл ес болоод есийн хагс тавыг гүжирдүүлэгчид өг.

¹Төрийн мэдээлэл, Үндсэн хууль, 1992 он, №1

²О.Жамбалдорж, Ж.Амарсайхан, Ж.Ариунзаяа, Монгол Улсын Иргэний эрх зүй (I, Пдэвтэр), УБ, 2006

³Д.Наранчимэг, Иргэний эрх зүйн үндсэн асуудал, УБ, 1999

⁴Т.Алтангэрэл. Монгол Ойрадын их цааз, түүний судалгаа, УБ, 1988

Ноёдыг харц хүн гүжирдвээс нэг тэмээ тэргүүлэн долоо ест, үүний таван ес нь санд, хоёр есийг ноёнд өг”⁵ зэргээр нэр төр, алдар хүндийг сэргээж эдийн бус гэм хорыг арилгаж байсан байна.

Дээрхээс үзвэл Монголын эртний хууль цаазын түүхэнд эдийн бус гэм хорыг үнэлж үзэж гэм хорыг таван хошуу мал зэргийг өгөж гэм хорыг барагдуулж хохирогч буюу /одоогоор нэхэмжлэгчийн/ эдийн бус гэм хор амссан этгээдийн эрх ашгийг хамгаалж, харин эдийн бус гэм хор учруулагчийг торгох байдлаар цээрлэл үзүүлж дахин энэ мэт үйлдэл хийхээс урьдчилан сэргийлдэг байжээ. Эндээс дүгнэхэд эдийн бус гэм хорыг барагдуулах түүнийг хуульчилсан ойлголт нь шинээр гарч ирсэн ойлголт биш монголын хууль цаазын түүхэнд зохицуулж байсан байна.

Харин тэгвэл олон улсын эрх зүйн зохицуулалтад:

Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалд: 1948 оны 12 дугаар сарын 10 ны өдөр НҮБ-ын Ерөнхий асемблейгаас баталсан “Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалд” хүний нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг олон улсын төвшинд хамгаалах эрх зүйн тулгуур суурь болсон юм

Өдгөө олон улс үүнийг сэтгэл санаанд учирсан гэм хорд хамруулан хуульчилж, хамрах хүрээг нь өргөн байдлаар тодорхойлж эрх зүйн хамгаалалт хийсэн байна.

Эдийн бус гэм хорыг арилгуулах, хохирлоо нөхөн төлүүлэх эрхийг манай орны хувьд иргэний хууль, эрүүгийн хууль, ЭБШХ-иар нарийвчлан зохицуулсан байна.

2002 онд батлагдсан *Иргэний хуулийн 21-р зүйлд*: Иргэний нэр ,нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг хамгаалах заалт батлагдан оржээ. Үүнд иргэний нэрийг хууль бусаар ашиглахыг хориглосон байна. “Иргэний нэр төр алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасан мэдээ тараасан этгээд түүнийхээ үнэн зөвийг нотлож чадахгүй бол эрх нь зөрчигдсөн этгээдийн шаардлагаар уг мэдээг тараасан хэлбэр, хэрэгсэл эсвэл өөр хэлбэр хэрэглэх няцаах үүрэг хүлээнэ” гэж заажээ.

Мөн гэм хор учруулсны хариуцлага хүлээх үндэслэлийг нь зааж өгөхдөө ИХ-ийн 497 дугаар зүйлийн 497.1-м “бусдын эрх, амь нас, эрүүл мэнд, нэр төр алдар хүнд ажил хэргийн нэр хүнд, эд хөрөнгөд хууль бусаар санаатай буюу болгоомжгүй үйлдэл эс үйлдэхүйгээр гэм хор учруулсан этгээдэд уг гэм хорыг хариуцан арилгах үүрэгтэй” гэж хуульчилсан байна. Мөн хуулийн 511 дүгээр зүйлийн 511.1-м “бусдын нэр төр алдар хүнд ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасан мэдээ тараасан этгээд түүнийгээ бодит байдалд нийцэж байгааг нотолж чадахгүй бол эд хөрөнгийн хохирол арилгасныг үл харгалзан эдийн бус гэм хорыг мөнгөн болон бусад хэлбэрээр арилгах үүрэг хүлээнэ.” гэж тус тус заасан байна. Түүнчлэн нас барсан этгээдийн нэр төр, алдар хүндийг гутаасан эсвэл түүний хувийн нууцтай холбоотой мэдээг өвлөгчийн зөвшөөрөлгүйгээр олон нийтэд тараасан бол хариуцлага хүлээлгэх заалтууд оржээ.

Харин Эрүүгийн хуулийн 110, 111 зүйлүүдээр хүний нэр төрийг гүтгэсэн доромжилсон тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэлийг суулгаж өгсөн байна.

Харин ЭБШХ-иар гэмт хэргийн улмаас учирсан эдийн бус гэм хорыг иргэний журмаар хэрхэн нэхэмжлэх заалтуудыг суулгаж өгсөн байна.

ЭБШХ-ийн 43 зүйлд: “Гэмт хэргийн улмаас учирсан эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус хохирол хүлээсэн, түүнийгээ нөхөн төлүүлэх буюу сэргээлгэхээр шаардлага тавьж байгаа иргэн, хуулийн этгээдийг иргэний нэхэмжлэгч гэнэ”.

ЭБШХ-ийн 391.1 зүйлд: “Эдийн бус хохирлыг иргэний хуульд заасан журмын дагуу нөхөн төлнө”.

ЭБШХ 391.2 зүйлд: “Эд хөрөнгийн бус хохирлын хэмжээг хэргийн нөхцөл байдлыг харгалзан иргэнээр журмаар тодорхойлно”.

ЭБШХ 391.3 зүйлд: “Сэтгэл санаанд учирсан хохирлыг мөнгөн хэлбэрээр нөхөн төлүүлэх тухай нэхэмжлэлийг ИХШХШ тухай хуульд заасан журмаар барагдууна. зэрэг заалтуудаар эдийн бус гэм хорыг зохицуулж байна”.

Зөвхөн нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасан тохиолдолд л эдийн бус гэм хор учирна гэж иргэний хуулийн зүйл заалтын өмнөх хэсгүүдэд дурдсан болно.

Тэгвэл бусад орнуудын иргэний хуульд эдийн бус гэм хорын хамрах хүрээг хэрхэн авч үзсэн байдгийг сонирхоё.

ОХУ-ын хууль тогтоомжид эд хөрөнгийн бус хохирлыг дотор нь

⁵С.Жалан- Аажав. Халх Журам, 31-33 дах тал, 1995 он

1. Бие махь бодийн хохирлоос үүссэн эдийн бус гэм хор
2. Ёс суртахууны хохирлоос үүссэн эдийн бус гэм хор

Ёс суртахууны хохирлыг биеийн юмуу, сэтгэл санааны зовлон гэж үздэг өөрөөр хэлбэл сэтгэл санааны хариу илрэл юм. Ёс суртахууны хохиролд хүний нэр төр алдар хүнд, ажил хэргийг гутаасан болон сэтгэл зүйн хохирлыг хамааруулан ойлгодог байна.⁶

Англо-Саксоны эрх зүй бүхий орнуудын хувьд нилээд олон төрөлд үзсэн байдаг. Үүнд:

1. Хүний амь нас, эрүүл мэндэд халдаснаас үүссэн эдийн бус гэм хор
2. Хүний нэр төр алдар хүнд ажил хэргийн нэр хүндэд халдснаас үүссэн эдийн бус гэм

хор

3. Хүний эрх, эрх чөлөө халдашгүй байдалд халдаснаас үүссэн эдийн бус гэм хор

4. Зохиогчын эрх зөрчигдснөөс үүссэн эдийн бус гэм хор

5. Хэрэглэгчдийн эрх ашгийг зөрчсөн, бусад эд хөрөнгийн эрх зөрчигдснөөс үүдсэн эдийн бус гэм хор

6. Иргэдийн хөдөлмөрлөх эрх зөрчигдснөөс үүдсэн эдийн бус гэм хор гэх мэтээр ангилан авч үзэж байна.

Германы Улсын Иргэний хуулийн 847⁷ зүйлд “Бие эрүүл мэндэд гэм хор учирсан, түүнчлэн эрх чөлөөг нь зөрчсөн тохиолдолд хохирсон этгээд учирсан эд хөрөнгийн бус шинжтэй гэм хорыг зохих хэмжээний мөнгөөр нөхөн арилгуулахаар шаардах эрхтэй хэмээн ерөнхий байдлаар зааж өгсөн байна.

Америкийн эрх зүйд :

1. Санаатай буюу илт бүдүүлэг болгоомжгүйгээс сэтгэл санааны гэм хор учруулах
2. Энгийн болгоомжгүйгээс эдийн бус гэм хор учруулах гэж ангилдаг.

Ийнхүү эдийн бус гэм хорыг хуулиараа нэгэн адил зохицуулсан орны эдийн бус гэм хорын зохицуулалтыг өөрийн орныхтой харьцуулан үзэхэд манай орны хувьд эдийн бус гэм хорын хамрах хүрээ хэт явцуу байгаа нь харагдаж байна.

Ийнхүү эдийн бус гэм хорын хамрах хүрээг нарийвчлан зааж өгөөгүйгээс учирсан эдийн бус гэм хорыг мөнгөөр шаардах эрх нь үгүйсгэгдэж байна. Учир нь Иргэний хуулийн 230 дугаар зүйлийн 230.1-т “эдийн бус гэм хорыг гагцхүү хуульд тусгайлан заасан тохиолдолд эдийн бус гэм хорыг мөнгөөр нөхөн төлнө” хэмээн заасан байдаг.

Манай улсын хувьд иргэний хуульд эдийн бус гэм хорыг бүрэлдэн бий болох хүчин зүйлээс нь хамааруулж:

1. Бодит хохирлоос үүссэн эдийн гэм хор

2. Хүний нэр төр алдар хүнд ажил хэргийн нэр хүндэд халдснаас үүссэн эдийн бус гэм хор

3. Гэмт хэргийн улмаас үүссэн эдийн бус гэм хор гэж ангилан авч үзэх нь зүйн хэрэг гэж үзэж байна.

Бодит хохирлоос үүссэн эдийн бус гэм хор гэдэгт Иргэний эрх зүй дэх өмчийн болон, үүргийн харилцааны улмаас үүссэн эдийн бус гэм хорыг ойлгож болно.

Эдийн бус гэм хор нь субъектын хувьд дамжмал байдлаар буюу гуравдагч этгээдэд үүсэх боломжтой байна.

Гэтэл манай Иргэний хуульд эдийн бус гэм хор учирсан тохиолдолд шүүхэд зөвхөн өөрийн сэтгэл санаанд учирсан хохирлыг л нэхэмжлэх эрхтэй байдаг.

Энэ нь дамжмал буюу гуравдагч этгээдэд учирсан эдийн бус гэм хорыг орхигдуулж болох талтай байдаг.

Үүнээс үндэслэн эдийн бус гэм хорыг шаардах субъектээр нь:

- Эдийн бус гэм хор биечлэн учирсан этгээд
- Эдийн бус гэм хор учирсан гуравдагч этгээд гэж ангилж болно.

Манай Иргэний хуулийн 511 дүгээр зүйлийн 511.2-т зүйлд “Нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасан мэдээ тараасан этгээд түүнийгээ бодит байдалд нийцэж байгааг нотолж чадахгүй бол эд хөрөнгийн хохирол арилгасныг үл харгалзан эд хөрөнгийн бус гэм

⁶Т.И.Илларионовой, Б.М.Гонгало,В.А.Плетнева “Гражданское право” учебник для вузов Часть первая. ,2003. М стр-264

⁷Civil code of Germany.

хорыг мөнгөн буюу бусад хэлбэрээр арилгах үүрэг хүлээнэ” хэмээн Иргэний хуульд зааж өгсөн байна.

Дээрхээс харахад манай иргэний хуульд хариуцагч тал нь гэм буруугүйгээ нотолж чадахгүй бол нэхэмжлэгчид эдийн бус хохирлыг мөнгөн хэлбэрээр барагдуулах үүрэгтэй болох нь харагдаж байна.

Эдийн бус хохирлыг мөнгөөр нарийвчлан тооцох боломжгүйгээс гадна хохирлын хэмжээг хуульд эмийн жор шиг тодорхой зааж өгөх аргагүй байна.

Учир нь тухайн этгээдийн эрхэд халдсаны улмаас хүн хүнд эдийн бус гэм хор хэргийн нөхцөл байдалтай уялдан янз бүр үүсдэгтэй холбоотой юм. Энэ асуудал нь монгол төдийгүй дэлхий нийтийн өмнө тулгамдсан асуудал болоод байна.

Гэвч нэгэнт бусдад хохирол учруулсан бол түүнийг нөхөн төлөх тухай иргэний эрх зүйн зарчмыг удирдлага болгон эдийн бус хохирлыг арилгах нь зүйн хэрэг юм. Хохирлын хэмжээг нь шүүх тогтоож хохирол учруулагчаас гаргуулах ёстой.

Иргэний хуульд эдийн бус гэм хорыг шүүхээс үнэлэх заалт байхгүй ба шинэ хуулиар энэ төрлийн хохирлын хэмжээг шүүх тогтоох буюу өөрийн дотоод итгэл үнэмшлээр шийдэх болсноор шүүгч бүр өөрийн үнэлэмжээр янз бүрийн шийдвэр гаргаж байна.

Гэхдээ шүүхээс эдийн бус гэм хорыг барагдуулахдаа харгалзан үзэх хэдэн үндэслэлийг Иргэний хуульд зааж өгсөн байна⁸.

Шүүхээс гэм хорыг барагдуулахдаа:

- Гэм хор тархсан хүрээ
- Тараасан арга хэрэгсэл
- Хохирогчийн сэтгэл санааны байдлыг үнэлж үздэг.

Дээрхи хүснэгтээр харуулсан зүйлсийг харгалзан үзэж шүүхээс гэм хорыг барагдуулж байгаа практик байна.

Хүний нэр төр, алдар хүндийг гутаасан тохиолдолд шүүхээс нэхэмжлэлийг хангахдаа тараасан арга хэрэгсэл, тархсан хүрээг тогтоож түүгээр эдийн бус гэм хорыг үнэлэх нь учир дутагдалтай байна⁹.

Хүний нэр төрийг гутаасан мэдээг сонин сэтгүүлээр тараасан тохиолдолд нэхэмжлэгчийн хохирлыг барагдуулахдаа сонин сэтгүүлээр тархсан хэмжээг тухайн хувилагдаж буй сонин сэтгүүлийн нэг бүрийн үнийн дүнгээр үржүүлээд гэм хорыг барагдуулж байгаа тохиолдол шүүхийн практикт нэг бус гарч байна.

Ийнхүү эдийн бус гэм хорыг тараасан арга хэрэгсэл, тархсан байдлыг нь шууд харгалзан гэм хорыг барагдуулах нь оновчтой бус эдийн бус гэм хорыг бодитой үнэлэх зохицуулалт биш гэж үзэж байна.

Мөн эдийн бус гэм хорыг арилгах тогтсон шалгуур байхгүй хохирлын хэмжээг шүүгч тогтоох болсноор шүүгч бүр өөрийн үнэлэмжээр шийдвэр гаргаж байна¹⁰.

ОХУ-д нөхөн төлбөрийн хэмжээг тодорхойлж буй аргачлалыг авч үзвэл: ОХУ-ын Иргэний хуулийн 151, 1099 дэх заалтын дагуу нөхөн төлөлтийн хэмжээг шүүхээс дан ганц тогтоодог. Хуулиар “хохиролын нэгж”- ийн мөнгөн эквивалентийг тогтоохгүйгээр энэ асуудлын шийдвэрийг шүүхийн мэдэлд үлдээдэг.

Шүүхийн заавал харгалзан мөрдөх чанарын хэд хэдэн хэмжүүрийг хуулинд зааж өгсөн байдаг.¹¹

- Биеийн болон сэтгэл санааны зоволтын шинж ба хэр хэмжээ
- Хохирол учруулагчийн гэм буруугийн хэр хэмжээ
- Ёс суртахууны хохирол Учирсан нөхцөл байдал
- Бусад анхаарал татах нөхцөлүүд орно.

Эдгээрээс дараах санал, зөвлөмжийг гаргаж байна. Үүнд:

⁸Иргэний хуулийн 511.2 зүйл. ,Эдийн бус гэм хорыг арилгах хэмжээг мэдээ тараасан арга хэрэгсэл, тархсан хирээ, хохирогчийн сэтгэл санаанд учирсан їр дагавар зэргийг харгалзан нэхэмжлэгчийн шаардлагын хүрээнд мөнгөөр тооцож тогтоох бөгөөд мэдээ тараасан уг хэлбэр болон бусад аргаар няцаалт хийхийг гэм хор учруулсан этгээдэд үүрэг болгоно.

⁹Хавсралт 1

¹⁰Хавсралт 2

¹¹А.М. Эрделевский Моральный вред и компенсация за страдания .М.1997.г

1. Манай оронд эдийн бус гэм хор нь материаллаг бус эрх ашгийг зөрчсөний хүрээнд үүсдэг хэмээх ойлголт байна. Тэгвэл **Эдийн бус гэм хор** гэдэг ойлголт нь зөвхөн материаллаг бус эрх ашгийг зөрчсөн хүрээнд ч бус материаллаг гэм хорын хүрээнд ч үүсэж болдог болох нь харагдаж байна.

Үүнтэй холбоотойгоор эдийн бус гэм хор нь зөвхөн иргэний хуулийн 8.1.5-д заасны дагуу гэм хорын үндсэн дээр биш бусад иргэний эрх зүйн харилцаа үүсэх үндэслэлтэй хамт үүсэж болно. Жишээ нь: Иргэний хуулийн 8.1.1 хэлцлийн үндсэн дээр, 8.1.4 оюуны бүтээл туурвих зэрэг харилцаа дээр үүсэх боломжтой байна.

2. Эдийн бус гэм хорын хувьд нэр томъёоны хувьд хууль тогтоомжуудад харилцан адилгүй өөр өөрөөр нэрлэж хэрэглэж байна. Энэхүү нэр томъёоны асуудлыг нэг мөр ойлгохын тулд аль нэг нэршлийг нь дагнан хэрэглэх шаардлагатай байна.

3. Эдийн бус гэм хор нь гуравдаг этгээдэд үүсэх боломжтой байна. Тиймээс гуравдагч этгээд өөрт учирсан хохирлоо нэхэмжлэх эрх зүйн үндсийг нь хуульчилж өгөх хэрэгтэй.

4. Мөн манай шүүхийн практикт эдийн бус гэм хорыг барагдуулахад баримтлах тогтсон жишиг шалгуур байхгүй тул шүүгч хэрэг маргааныг өөрийн үзэмжээр шийдвэрлэх хандлага их байна. Энэ нь эдийн бус гэм хорыг бодитойгоор үнэлэхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх талтай юм.

5. Хохирогчийн сэтгэл санааны байдлыг тогтоохдоо эмнэлгийн байгууллагаар сэтгэл санаанд хор уршиг учирсан сэтгэцэт өөрчлөлт орсон эсэхэд дүн шинжилгээ хийлгэж түүнийг харгалзан үздэг байх нт зүйтэй болов уу.

6. Эдийн бус гэм хорыг арилгахад мэдээ тараасан арга хэрэгсэл, тархсан хүрээг тогтоох төдийлөн ач холбогдолтой бус гэж үзэж байна. Учир нь энэ нь эдийн бус гэм хорыг бодитой үнэлэх шалгуур болж өгч чадахгүй байна.

7. Эдийн бус гэм хорын нөхөн төлбөрийн хэмжээг тодорхойлохдоо хэрэг бүрийн тухайд шүүгч тухайн хүний зөрчигдсөн баялгийн ерөнхий үнэлгээ, хууль зөрчигчийн гэм буруугийн хэмжээ, эрх зүйн зөрчлийн үр дагаврын хэмжээ, худал мэдээлэл тарагдсан хүрээ, бие эрхтний гэмтлийн хэмжээ, нас барсан хүн болон нэхэмжлэгчийн төрлийн холбоо, талуудын материаллаг байдал зэргийг харгалзан үзэх нь зүйтэй юм.

Хавсралт №1

Сүхбаатар дүүргийн шүүхийн 2011 оны 452 тоот шийдвэр:

Иргэн О Сүхбаатар дүүргийн шүүхэд гаргасан нэхэмжлэлдээ миний биеийг “М” сонины 2010 оны... т, улсын заан О Өмнөговьд алтны дээрэм хийжээ гарчигтай нийтлэлд миний зургийг тавьж, улсын заан О чиргүүл чирсэн 4 камаз маркын хүнд даацын машинтай очиж, алтны судал дээрэмдэж 8 тэвш дүүртэл ачиж аваад хот руу явсан. Гэх мэтээр бичсэн. Энэ нийтлэл нь Үндсэн хууль, Эрүүгийн хууль, Иргэний хуулийг зөрчиж бодит байдалтай нийцэхгүй гүтгэн доромжилсон худал мэдээлэл болжээ. Тус сонин 8 хоногт нэг удаа гардаг бөгөөд нэг удаагийн хэвлэлээр 23 мянган хувь борлуулдаг. Мөн гадаадад байгаа монголчууд интернетээр олж уншдаг. Иймд нэр төр сэргээлгэж, өөрч учирсан сэтгэл санааны болон бизнесийн хохирлоо 5 сая төгрөгөөр үнэлж нэхэмжилж байна гэжээ.

Сүхбаатар дүүргийн шүүхээс нэр төр гутаагдсаныг сэргээлгэж, мэдээ тараасан арга хэлбэрээр няцаалт хийлгүүлэхийг шаардсан нэхэмжлэл үндэслэлтэй байна. Харин эдийн бус гэм хорыг арилгуулахдаа, хавтаст хэргийн 17-19 дүгээр хуудсанд авагдсан “М” сонины тухайн дугаарын хэвлэлтийн болон захиалагчийн тоо, хэвлэлтэнд зарцуулсан зардал, тархсан хүрээ зэрэг байдлуудыг харгалзан үзэж нэхэмжлэлийн шаардлагын үнийн дүнгийн 10 хувьтай тэнцэх хэмжээгээр тооцож, хариуцагчаас гаргуулах нь зүйтэй гэж үзээд Иргэний хуулийн 21.2, 511 зүйлийн 2 т заасныг баримтлан М сонины 2004 оны ... дахь дугаарын 1 ба 5 нүүрэнд нийтлэгдсэн заан О Өмнөговьд алтны дээрэм хийжээ” гарчигтай мэдээнд нэхэмжлэгч О –ийн нэр төр гутаагдсаныг сэргээж, өөрийн сонингоор дамжуулж дээрх мэдээнд няцаалт хийхийг “М” Сонины эрхлэгч Э-д даалгаж мөн хуулийн 497.1, 511.1 зааснаар 500 мянган төгрөг гаргуулж О-д олгож нэхэмжлэлийн шаардлагын үлдсэн хэсэг болох 4 сая 500 мянган төгрөгийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэсэн байна.

Хавсралт №2

Улсын дээд шүүхийн 2008 оны 54 тоот тогтоол:

“С” ХХК-ийн өмгөөлөгч Батсүх Сүхбаатар дүүргийн шүүхэд гаргасан нэхэмжлэлдээ нэхэмжлэгч байгууллагын эрх ашгийг хамгаалж шүүх хуралдаанд оролцож байна. Шүүхэд гаргаж буй нэхэмжлэлийн шаардлагыг дэмжинэ. “Ө” Сонины 2007 оны 7 сарын..... – рт

бичигдсэн “ тэд баяр наадмаар нэгийгээ юу ч болоогүй юм шиг төхөөрч суужээ.гарчигтай нийтлэл нь “С” компанийн ажил хэргийн нэр хүндийг нь гутаасан бөгөөд бизнесийн үйл ажиллагаанд сөрөг нөлөө үзүүлсэн байна. “С” ХХК нь мах махан бүтээгдэхүүн, хагас бэлэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг юм.

Уг нийтлэл гарснаас хойш байгууллагын ажиллагсадтай болон үйлчлүүлэгчдийн хооронд эвгүй байдал бий болсон. Тухайлбал тус компанийн байранд ажлын өрөө түрээслэхээр гэрээ байгуулсан газар нь энэ мэдээллээс болж гэрээгээ цуцлахыг хүртэл шаардаж байсан. “Ө” сонины удирдлагад залруулга хийж өгөх талаар удаа дараа хүсэлт тавьсан боловч хүлээж аваагүй тул манай байгууллага шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж байна.

Гэтэл шүүхэд хэрэг шалгагдах явцад хариуцагч нэхэмжлэгчийн өргөдлийг хүлээн авсан боловч хуулинд заасан хугацааны дотор хариу тайлбартаа гарагж өгөөгүй, хуралдаанд ирээгүй байх тул ИХШХШТХ-ийн 72 дугаар зүйлийн 72.3 – т заасны дагуу нэхэмжлэлийн шаардлагыг хүлээн зөвшөөрсөнд тооцож хариуцагчийг эзгүйд хэргийг хянан шийдвэрлэж өгөхийг хүсье гэжээ.

Сүхбаатар дүүргийн шүүх нэхэмжлэлийг хянан үзээд Иргэний хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.6 21 дүгээр зүйлийн 21.2, “С” ХХК-ийн ажил хэргийн нэр хүндийг сэргээж, хариуцагч нь өөрийн “Ө” сонины 2003 оны дугаарын “тэд баяр наадмаар нэгийгээ юу ч болоогүй юм шиг төхөөрч суужээ” гэх гарчиг бүхий нийтлэлийн нэхэмжлэгчтэй холбоотой хэсэгт өөрийн сонингоор дамжуулан няцаалт хийхийг “Ө” сонины газраас 5 сая төгрөг гаргуулж ”С” ХХК-д олгон шийдвэрлэжээ.

Давж заалдах шатны шүүхээс 1 сая төгрөг гаргуулж “С” ХХК-д олгохоор шийдвэрлэжээ.

УДШ хянан үзээд Иргэний Хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.6, 21 дүгээр зүйлийн 21.2, “С” ХХК-ийн ажил хэргийн хүндийг сэргээж, хариуцагч нь “Н” сонины гарчиг бүхий нийтлэлийн нэхэмжлэгчтэй холбоотой хэсэгт өөрийн сонингоор дамжуулан няцаалт хийхийг “Ө” сонины газарт үүрэг болгож Иргэний хуулийн 497 зүйлийн 497.1, 511 дүгээр зүйлийн 511.1 –д заасныг баримтлан “Ө” сонины газраас 5 сая төгрөг гаргуулж “С” ХХК –д олгон шийдвэрлэжээ.